

Оксана О. Карпенко, Олена Є. Бабина
**ИНТЕГРАЦИЯ ЯК ІМПЕРАТИВ РОЗВИТКУ
 СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ**

У статті досліджено тлумачення та сутність інтеграції. Запропоновано авторське визначення поняття «інтеграція». Розроблено етапи реалізації ініціативи з інтеграції, класифікацію інтеграції з урахуванням порядку реалізації такої ініціативи. Рекомендовано використання кластерного підходу як одного з найбільш ефективних шляхів інтеграції у контексті глобалізації.

*Ключові слова: інтеграція; трансформація; глобалізація; кластерний підхід; кластер.
 Рис. 2. Літ. 20.*

Оксана А. Карпенко, Елена Е. Бабина
**ИНТЕГРАЦИЯ КАК ИМПЕРАТИВ РАЗВИТИЯ
 СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКИ**

В статье исследованы толкование и сущность интеграции. Предложено авторское определение понятия «интеграция», этапы реализации инициативы по интеграции. Предложена классификация интеграции с учетом порядка реализации такой инициативы. Рекомендовано использование кластерного подхода как одного из наиболее эффективных путей интеграции в контексте глобализации.

Ключевые слова: интеграция; трансформация; глобализация; кластерный подход; кластер.

Oksana O. Karpenko¹, Olena Y. Babyna²
**INTEGRATION AS AN IMPERATIVE OF CONTEMPORARY
 ECONOMY DEVELOPMENT**

The article studies the interpretation and the essence of integration. The authors' determination of the notion "integration" is suggested. Stages in the realization of the integration initiative are developed. A classification of integration is offered taking into account the order needed. The cluster approach application is recommended as one of the most efficient ways to integration in the context of globalization.

Keywords: integration; transformation; globalization; cluster approach; cluster.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність країни сьогодні визначається, насамперед, пріоритетом знань, інновацій та інформації, а не лише забезпеченістю матеріальними та трудовими ресурсами. Кожна держава повинна активно включитися в сучасні інтеграційні процеси, реалізуючи інноваційну модель розвитку. Відтак актуалізуються питання забезпечення національної конкурентоспроможності на основі структурного та технологічного оновлення економіки.

З одного боку, мова йде про необхідність посилення інтеграції всередині країни і регіональної інтеграції, включаючи фінансову. З іншого боку, стало необхідним наведення порядку на глобальному (наддержавному) просторі, де «правлять бал» могутні транснаціональні корпорації. Тут головне полягає в контролі фінансових потоків. Крім того, такі країни, як Україна, повинні забезпечити досягнення економічної самодостатності як найкращого способу

¹ Hetman Petro Konashevych-Sahaydachnyi Kyiv State Maritime Academy, Ukraine.

² Hetman Petro Konashevych-Sahaydachnyi Kyiv State Maritime Academy, Ukraine.

самозахисту від негативних глобальних процесів при одночасній конкурентоспроможній інтеграції в позитивні глобальні процеси [3].

За цих обставин формування національної моделі розвитку кожної країни відбувається в умовах гострої боротьби економічних інтересів представників транснаціонального та національного капіталів, впливових міжнародних організацій та національної еліти, а національна конкурентоспроможність виступає іманентним ринковому середовищу імперативом функціонування різнорівневих економічних систем [6].

Складність та динамізм трансформаційних процесів в умовах глобалізації загострюють проблему швидкої та ефективної самоідентифікації України як незалежної високорозвиненої держави у складній системі розгалужених світогосподарських зв'язків та міжнародних економічних відносин.

Стратегічною метою розвитку України є побудова сильної та сучасної європейської демократичної держави з потужною економікою для забезпечення гідного життя кожного громадянина [1].

Успішній інтеграції України в світовий економічний простір перешкоджають такі проблеми:

- відсутність системного підходу до міжнародної інтеграції та співпраці;
- недостатній рівень доступу українських товарів і послуг до зовнішніх ринків;
- незначна диверсифікованість українського експорту (товарна й географічна);
- низька ефективність підготовки до інтеграції України в ЄС;
- недостатнє використання потенціалу торгово-економічного співробітництва з країнами СНД, іншими перспективними торговельними партнерами й регіональними інтеграційними об'єднаннями;
- низька ефективність залучення й використання зовнішньої допомоги.

У 2010 р. було розроблено та прийнято Програму економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», основні положення якої спрямовані на запобігання впливу на національну економіку негативних зовнішніх чинників, побудову стійкої, відкритої та конкурентоспроможної економіки у світовому масштабі [2].

Зокрема, послідовно проводяться реформи в напрямі міжнародної економічної інтеграції, що передбачають реалізацію зовнішньоекономічної політики, політичну асоціацію та економічну інтеграцію України до Європейського Союзу, розширення торгівлі України з державами СНД і поглиблення співробітництва з перспективними торговельними партнерами та регіональними інтеграційними об'єднаннями, поліпшення для вітчизняних виробників умов торгівлі на зовнішньому ринку.

Проведення таких реформ сприяє створенню умов для подальшого стабільного економічного розвитку України.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Питання аналізу процесів інтернаціоналізації та глобалізаційних процесів, формування середовища міжнародного бізнесу, детермінант та імперативів його розвитку під впливом глобалізації розкривають автори: В.Д. Базилевич [6], К.С. Базилевич [6], О.Г. Білорус [3], Н.І. Гражевська [6],.

Дослідженню питань інтеграції та оцінки функціонування нових форм управління підприємствами приділяється значна увага як з боку зарубіжних вчених, так і українських науковців, серед яких: М.М. Адамкович [9], І.С. Гостева [5], Я.П. Квач [9], В.І. Пілявський [11], А.О. Попов [12], Н.С. Скопенко [13], І.З. Старостянська [14], О.Ю. Чорна [18], К.С. Шапошников [9; 19].

Проблеми, пов'язані з організацією кластерів як прогресивної форми інтеграції, розглядалися в численних працях зарубіжних та вітчизняних учених, зокрема: О.С. Богми [4], Л.М. Ганущак-Єфіменко [7], С.О. Ернста [20], А.О. Хомутова [17].

У роботах цих авторів розглядаються різні підходи до понять «інтеграція», «інтегровані підприємства», «стратегія інтеграції», аналізуються переваги та недоліки форм інтеграції, досліджуються теоретичні та практичні аспекти формування стратегії інтеграції, аналізуються методи оцінки ефективності інтеграції підприємств шляхом створення кластерів.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Роботи зазначених вчених є підґрунтям даного дослідження, проте в них не отримали належного висвітлення особливості тлумачення інтеграції в умовах глобалізації, а також створення та пошуку оптимальних форм інтеграційних об'єднань у різних галузях та сферах економіки. Тому актуальним є уточнення сутності поняття «інтеграція», узагальнення основних класифікаційних ознак, за якими може змінюватися або корегуватися зміст поняття інтеграції; розробка етапів реалізації ініціатив з інтеграції та визначення кластерів як оптимальної форми інтеграції. Це й зумовило необхідність дослідження інтеграції як складного системного багатоаспектного та багаторівневого економічного феномену.

Метою дослідження є аналіз проблематики тлумачення та розкриття економічної сутності інтеграції, розробка етапів реалізації ініціативи з інтеграції, обґрунтування створення кластерів як однієї з найбільш ефективних форм науково-виробничої інтеграції підприємств у контексті глобалізації.

Основні результати дослідження. На сучасному етапі розвитку економіки на всіх її рівнях формується особливий інтеграційний підхід, який об'єднує представників різних суспільних наук і, поряд з цим, специфікується природою, функціональними і структурними особливостями соціально-економічних систем, до яких він застосовується. Застосування інтеграційного підходу до розвитку національної економіки обумовлено потребою в оптимізації організації економічного простору держави, примноженні соціально-економічного потенціалу регіону з метою визначення раціональної траєкторії його включення у глобальну господарську систему [14].

В умовах глобалізації змінюються сутність і характер інтеграції. Для розкриття сутності інтеграції необхідно ґрунтуватися на загальнофілософському трактуванні цього поняття з урахуванням специфіки, обумовленої сучасними економічними явищами.

Виділяють три позиції в оцінці інтеграції як процесу і як результату. Згідно з першою, інтеграція розглядається як процес або дія, що має своїм результатом цілісність: об'єднання, з'єднання, відновлення єдності [16].

У відповідності з другою позицією інтеграція розглядається як результат. Іноді під інтеграцією розуміється інтегрованість – деякий результат процесу інтеграції, стан упорядкованого функціонування частин цілого [15].

Відповідно до третьої позиції під інтеграцією розуміється одночасно процес і результат взаємодії відокремлених структурних елементів будь-якої сукупності, що призводить до оптимізації зв'язків між ними і до їх об'єднання в єдине ціле, тобто в єдину систему, що володіє новою якістю і новими потенційними можливостями [10].

Концептуальною основою побудови понятійного апарату і розкриття через нього сутності інтеграції може служити визначення, в якому термін «інтеграція» означає стан зв'язаності окремих диференційованих частин в ціле; а також процес, що веде до такого стану [9].

У роботі [11] подається системне уявлення про інтеграцію як соціально-економічне явище. Оскільки вона інтерпретується з позицій статичності і безперервності, тому терміни логічно поділити на складові: «інтеграція як стан» і «інтеграція як процес». Обидві складові безальтернативно характеризують інтеграцію в будь-якому з її проявів і є системоутворюючими елементами понятійного апарату.

Проте двоелементна система сутнісних понять і визначень не може бути стійкою, оскільки в вона містить велику кількість умов і методів вирішення [19].

Системі додають стійкості системодоповнюючі елементи, які виконують функції зворотного зв'язку. Такими елементами у роботі [11] запропоновано: для складової «інтеграція як стан» – об'єкти поєднання, а для «інтеграції як процесу» – об'єкти ініціації (інтегратори).

Системодоповнюючі елементи володіють потенційною можливістю органічного злиття або здатністю увійти до взаємопоєднаного стану із системоутворюючими складовими, внаслідок чого утворюється цілісна система, що володіє властивостями емерджентності [19].

Соціально-економічна система в будь-якому своєму вигляді і будь-якій формі (суспільна формація, фірма або підприємство) має дві тенденції свого існування: функціонування і розвиток.

Такий чинник існування соціально-економічної системи, як функціонування передбачає підтримання діяльності цієї системи: при збереженні всіх функцій і якостей цієї системи відбувається пролонгація її існування в часі. Необхідно підкреслити особливу важливість розгляду динаміки поведінки системи з розвитком часу. З одного боку, існування організації в короткостроковому періоді забезпечується функціонуванням, але виконання процесів функціонування недостатньо для існування підприємства в довгостроковій перспективі – для цих цілей необхідно виконання процесів у їх розвитку [8].

На протигагу функціонуванню розвиток означає набуття та освоєння нової якості або функції і нерідко проявляється в якісному вимірі, з якого далі йдуть кількісні зміни функціонування на відміну від минулого.

Зв'язок функціонування і розвитку має діалектичний характер, що також може бути застосовано для відображення можливостей і закономірностей інтеграції.

Процеси інтеграції можуть мати місце як у рамках вже сформованої системи – в цьому випадку вони ведуть до підвищення рівня її цілісності й організованості, так і при виникненні нової системи з раніше не зв'язаних між собою елементів. Окремі частини інтегрованого цілого можуть володіти різним ступенем автономії. В ході процесів інтеграції в системі збільшується обсяг і інтенсивність взаємозв'язків між елементами, зокрема надбудовуються нові рівні управління. Іноді під інтеграцією розуміється інтегрованість, тобто деякий результат процесу інтеграції. Інтегрованість являє собою стан упорядкованого функціонування частин цілого [20].

Змістовний аналіз поняття «інтеграції» дозволив обґрунтувати багатомірне бачення інтеграції, що сприяє адекватному розумінню ролі процесів інтеграції в економіці. Багатоаспектність понять «процес» і «результат», «стан» і «процес», а також «функціонування» і «розвиток» у контексті визначення сутності поняття «інтеграції» дозволили авторам даного дослідження запропонувати власне визначення зазначеного поняття.

Інтеграція – процес об'єднання економічних систем у систему вищого рівня, елементи якої взаємопов'язані і спільно функціонують для забезпечення розвитку кожного з них та системи в цілому з метою отримання синергетичного ефекту, обумовленого, передусім, емерджентними властивостями новоствореної системи.

Важливим питанням інтеграційних трансформацій є мотиви та цілі, що спонукають підприємства до спільної діяльності. Основною метою інтеграційних процесів зазвичай є збільшення вартості компаній, підвищення ефективності виробництва, повніше задоволення суспільних потреб, отримання додаткових конкурентних переваг та підвищення рівня конкурентоспроможності [13].

Загальний вигляд етапів реалізації ініціативи з інтеграції наведено на рис. 1.

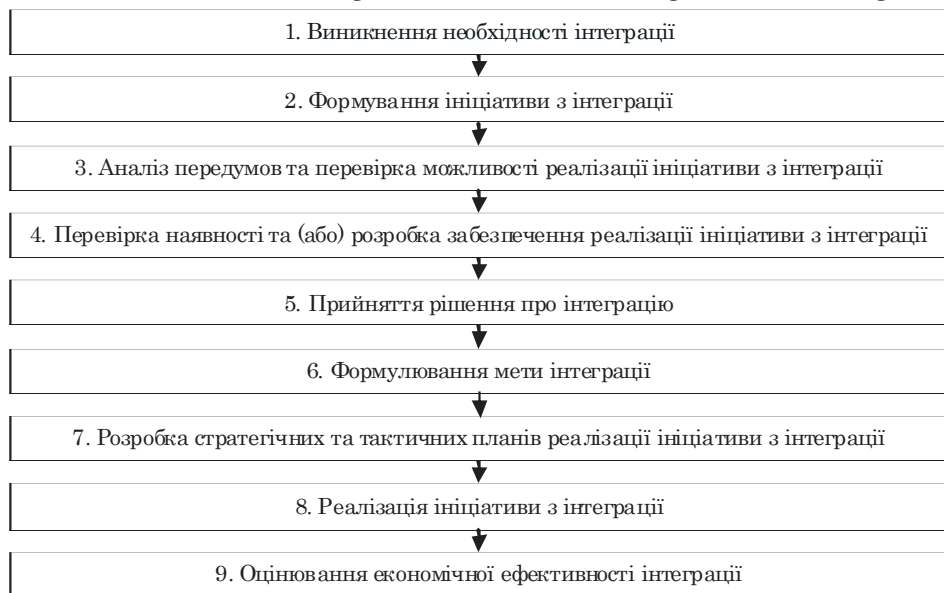

Рис. 1. Етапи реалізації ініціативи з інтеграції, авторська розробка

Важливим елементом оцінки ефективності спільної діяльності є виявлення небезпек, які супроводжують її впровадження. При цьому варто оцінити вагу загроз, а також визначити чинники, що впливають на процес організації та функціонування знов створених структур. Безпосереднє впровадження розробленого плану економічної інтеграції має супроводжуватися постійним моніторингом її наслідків із внесенням коректив у відповідності до кількісних та якісних змін, які відбуваються ззовні та всередині об'єднання.

Інтеграція – це феномен загальний і універсальний. У світі просто немає речей чи явищ, які б не мали інтегративних зв'язків. Але у той же час інтеграція характеризується поліморфічністю, що виражає її здатність виступати в різних якостях, мати різні типи (види), форми прояву та методи (способи) здійснення в суспільстві [12].

На основі проведеного дослідження автори запропонували здійснювати класифікацію інтеграції з урахуванням порядку реалізації ініціативи з інтеграції. В залежності від запропонованих класифікаційних ознак може змінюватися або корегуватися зміст поняття інтеграції (рис. 2).

Сучасний етап глобалізації світової економіки супроводжується зростанням участі регіонів у міжнародному співробітництві, підвищенням ролі територіальних утворень в планах транснаціональних компаній, формуванням регіональних територіально-виробничих комплексів, або, як їх називають фахівці, кластерів. Процес кластеризації компаній захоплює все більшу кількість країн і регіонів світу [17].

Кластер – форма інтеграції, метою якої є створення індустріальної основи для підвищення конкурентоспроможності, високої продуктивності та економічного зростання бізнесу.

У сучасних умовах кластери визнані однією з найбільш ефективних форм інтеграційних систем. Кластерний підхід дає змогу об'єднати підприємства, уряд і місцеві інституції для ведення конструктивного діалогу в напрямі підвищення результатів діяльності та пропонує дієві механізми співробітництва бізнесу й уряду. Забезпечення сталого економічного зростання як окремих підприємств, так і вітчизняної економіки в цілому, в сучасних умовах суттєво залежить від активного використання концепції кластерного розвитку на всіх рівнях [4].

Створення кластерів дозволяє задіяти наявні на території або в країні ресурси для прискорення зростання та посилення конкурентних позицій окремих регіонів і завдяки цьому «вбудовуватися» в економічні осі, що формуються. Забезпечуючи основу надзвичайного конкурентного успіху в окремих галузях бізнесу, кластери є яскраво вираженою характеристикою будь-якої економічної системи [7].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Вивчаючи інтеграцію в економічному, організаційному та управлінському аспектах, логічно трактувати її як систему поєднання різних сторін єдиного соціально-економічного організму, що забезпечує створення певних вартостей і відтворює нові виробничі відносини. Інтеграційні процеси виступають як необхідна умова прогресу всіх сфер економіки, оскільки в основі їх реалізації лежить взаємопов'язаність і взаємообумовленість організаційних, технологічних, політичних, соціальних, екологічних та інших проблем господарювання.

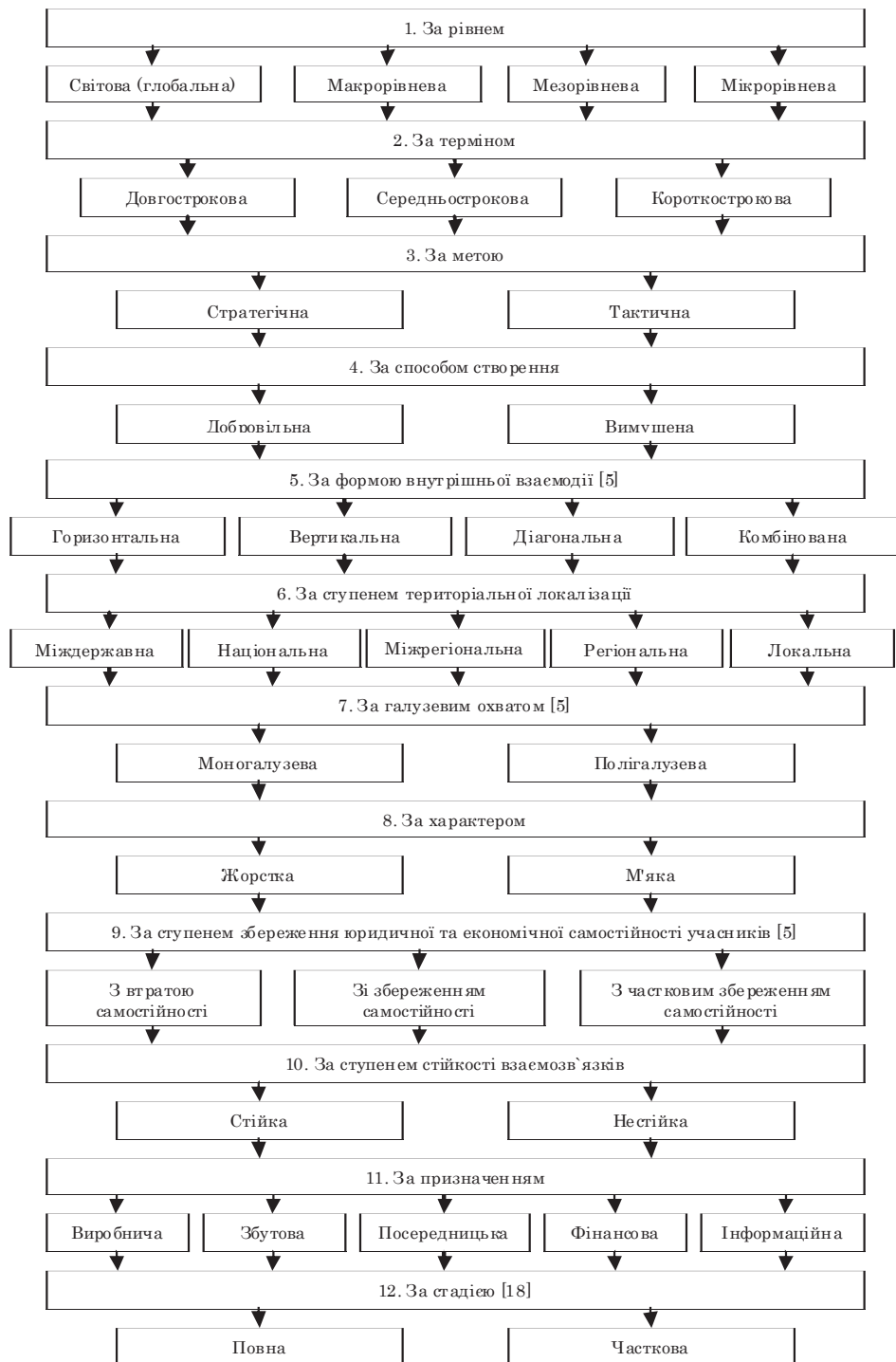

Рис. 2. Класифікація інтеграції, авторське групування

Інтеграція як імператив розвитку спрямована на об'єднання у єдине ціле колись розрізаних частин. Ступінь і інтенсивність процесу об'єднання, насамперед, визначаються внутрішніми можливостями елементів інтеграції, а також цільовими установками, що визначають межі її функціонування і розвитку.

На сьогодні особливої актуальності набуває процес інтеграції на основі кластерного підходу. Розвиток кластерів в цілому і його окремих регіональних елементів підпорядковується загальній організації економічних систем і розвивається згідно з міжнародними коопераційними стратегіями з урахуванням загальнодержавних інтересів. У стратегічному плані це означає, що необхідно використовувати спільні ресурси для більш швидкого та ефективного впровадження світових технологій в умовах глобалізації.

Доцільність інтеграції підприємств обумовлюється зростанням значення чинників, які сприяють спільній діяльності підприємств і різним формам координації. В умовах інноваційно-структурної перебудови економіки для українських підприємств одним із напрямів розвитку має стати створення інтеграційних структур, які є формою взаємодії між підприємствами, установами, науково-дослідницькими організаціями та фінансовими структурами і спрямовані на поєднання можливостей високотехнологічного виробництва і концентрованого фінансового капіталу, з метою забезпечення стабільних умов функціонування підприємств та створення необхідного інвестиційного потенціалу для інноваційного шляху розвитку.

Глобалізація значно впливає на системоутворюючі для суспільства та економічного розвитку сфер і види діяльності, зокрема, на науку та інновації, форми кооперації та інтеграції виробництва. Розвиток економічних кластерів сприяє інтернаціоналізації та міжнародній кооперації в економіці багатьох країн. Інтеграція на засадах кластерного підходу – це потреба і реалії сучасного розвитку економіки, політики, суспільства і світу в цілому.

1. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013–2014 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2013 №187 // www.kmu.gov.ua.

2. Програма економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Програма Президента України від 02.06.2010 // www.president.gov.ua.

3. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – 360 с.

4. Богма О.С. Розвиток підприємств машинобудівного комплексу на основі кластерного підходу: Автореф. дис.... канд. екон. наук: 08.00.04 / Класичний приватний університет. – Запоріжжя, 2008. – 23 с.

5. Гостева І.С. Поняття та види інтегрованих підприємств // Економіка. Менеджмент. Підприємство: Збірник наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Вип. 20. – Луганськ, 2009. – С. 229–237.

6. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / В.Д. Базилевич, Н.І. Гражевська, К.С. Базилевич та ін.; За ред. В.Д. Базилевича. – 7-ме вид., стер. – К.: Знання-Прес, 2008. – 719 с.

7. Єрмошенко М.М., Ганущак-Єфіменко Л.М. Механізм розвитку інноваційного потенціалу кластерооб'єднаних підприємств: Монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 236 с.

8. Карпухина Н.И., Шибанова-Роенко Е.А. Противоречия между функционированием и развитием социально-экономической системы как генетическая основа кризисов // IV Международная студенческая электронная научная конференция «Студенческий научный форум» (15 февраля – 31 марта 2012 года) // www.rae.ru.

9. *Квач Я.П., Шапошников К.С., Адамкович М.М.* Корпоративне управління організаційним розвитком: креативні засади: Монографія. – Ізмаїл: СМІЛ, 2008. – 272 с.
10. *Онушкин В.Г., Огарев Е.И.* Образование взрослых: междисциплинарный словарь терминологии. – СПб.: РАО ИОВ, 1995. – 232 с.
11. *Пілявський В.І.* Розвиток інтеграції та взаємовідносин її учасників в АПК: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.04 / Полтавська державна аграрна академія. – Полтава, 2011. – 23 с.
12. *Попов А.А.* Трансфертное финансирование в концепциях эффективности корпоративной интеграции: Монография / Под науч. ред. В.В. Гаврилова. – Воронеж: Воронеж. гос. ун-т., 2003. – 174 с.
13. *Скопенко Н.С.* Теоретичне обґрунтування інтеграції суб'єктів господарювання // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2011. – №26. – С. 187–195
14. *Сторонянська І.З.* Міжрегіональна економічна інтеграція в Україні: теоретико-методологічні засади дослідження і механізм регулювання: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.05 / Інститут регіональних досліджень Національної академії наук України. – Львів, 2010. – 41 с.
15. *Философский энциклопедический словарь* / Гл. ред.: Л.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов. – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
16. *Философский энциклопедический словарь* / Ред.-сост. Е.Ф. Губский и др. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 574 с.
17. *Хомутов А.О.* Кластеры как форма региональной экономической интеграции // Российский внешнеэкономический вестник. – 2011. – №10. – С. 87–93.
18. *Чорна О.Ю.* Дефініції інтеграції // Економіка. Менеджмент. Підприємство: Збірник наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Вип. 20. – Луганськ, 2008. – С. 159–165.
19. *Шапошников К.С.* Сучасні підходи до визначення інтеграції та її характерних рис // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2012. – №1. – С. 379–383.
20. *Эрнст С.А.* Формирование агропромышленного кластера как основы процесса интеграции производственных предприятий: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.05 / НОУ ВПО «Московская академия экономики и права». – М., 2008. – 24 с.

Стаття надійшла до редакції 4.07.2013.